

„Magyarország akkoriban érdekes országnak számított”

Beszélgetés Holger Fischerrel

Holger Fischer a hamburgi egyetem Hungarológiai Központjának nyugalomba vonult vezetője, az egyetem alelnöke, az 1980-as évek eleje óta a Magyar Hungarológiai Társaság tagja, sok évig a Társaság Választmányi Bizottságának tagja és alelnöke. Legfontosabb monográfiái: Oszkár Jászi und Mihály Károlyi (1978), Politik und Geschichtswissenschaft in Ungarn (1982), Die nichtagrare Nebenbetriebstätigkeit der landwirtschaftlichen Großbetriebe (1989), Eine kleine Geschichte Ungarns (1999), Die Ungarische Revolution (társszerzővel, 2006), Deutsch-ungarische Wissenschaftsbeziehungen (3 Bde 1995, 1999, 2005, szerk.).

Melyek voltak személyes életútjának a legfontosabb tényezői történésszé válása során?

Az életem nagyon is egyszerű: Hamburg, azaz egy nagyváros közelében nőttem fel, de egy körülbelül kétezer lakosú kis községben, ahol édesapám kishivatalnok volt egy börtönben. Általános iskolába is ott jártam, mégpedig egy osztatlan iskolába, ahol egy osztályteremben több évfolyam is együtt tanult. 1958-ban felvételi vizsga letétele után a nagyon tradicionális irányvonalú helyi gimnáziumba kerültem, s 1966-ban érettségiztem. Akkoriban inkább a természettudományok felé orientálódtam, a matematika és fizika voltak a fő tárgyaim. Még a szülőfalumban találkoztam egy olyan jelenséggel, amit egyáltalán nem értettem. Abban a börtönben ugyanis, ahol az apám dolgozott, az 1930-as években egészen a második világháború végéig koncentrációs tábor működött, követ fejtettek ott a rabok. Ez összesen vagy fél kilométerre esett attól, ahol laktunk, de abszolút tabu téma volt ez, senki sem beszélt róla. Csak az ötvenes évek végén vagy a hatvanas évek elején emelték ott az első kis emlékművet. Az érettségi után először katonai szolgálatot teljesítettem, majd 1968-ban a nyári szemeszterben kezdtem meg tanulmányaimat a hamburgi egyetemen. Ez az időszak a diákmozgalmak vagy inkább a diáklázadás tetőpontját jelentette. Így volt ez Hamburgban is, amely igen nyugtalan hely volt akkoriban, a szemináriumokon állandó vita zajlott a marxizmus-leninizmusról, erős volt a maoizmus befolyása, demonstrációk és ellendemonstrációk váltották egymást. Manapság nem is nagyon lehet elképzelni, hogyan kellett rendőrségi védelem alatt írunk zárthelyi dolgozatot, mivel más diákok meg akarták azt akadályozni és így tovább. Történelmet és földrajzot tanultam, középiskolai tanári diplomát szereztem.

A magyar nyelv, kultúra és történelem iránti érdeklődés milyen hatásoknak tulajdonítható?

Egyetemi tanulmányaim idején kerültem először kapcsolatba Magyarországgal, a fivéremmel körutazást tettünk Magyarországon és Romániában 1968-ban, aztán egy évvel később ezt megismételtük. S velem is az történt, ami sok fiatallal: találkoztam egy magyar lánnyal. Akkoriban véletlenül megtudtam, hogy Hamburgban az egyetemen működik egy finnugrisztikai szeminárium, s gondoltam, elkezdek magyarul tanulni, az érdekes lehet. A szemináriumot 1959 táján hozták létre, az első professzor az ötvenhatos emigráns Décsy

Gyula volt, aki még Magyarországon tanult szlavisztikát és finnugrisztikát, majd az 1956-os forradalom leverése után távozott Németországba. Göttingenben habilitált, s ezt követően került Hamburgba. Dolgozott ott egy magyar nyelvi lektor is, az eredetileg magyarországi német Hans Thurn, aki nagyon érdekes személyiség volt. „Hátizsák-gyermek”-ként (*Rucksackkind*) jellemezte magát, mivel apja a k. u. k. hadsereg tisztjeként a Monarchia számos pontján szolgált, s vitte magával a családját. Thurn így azután anyanyelvi szinten beszélt a tényleges német anyanyelve mellett magyarul és szerb-horvátul is. Iskoláit még a két világháború között végezte, tolmácsként működött a második világháború alatt Magyarországon és Jugoszláviában, majd a háború után letartóztatták Jugoszláviában, s néhány évet börtönben töltött. Ezután került Németországba. Intenzíven érdeklődött az irodalom iránt, maga is aktívan művelte azt, sokat írt és fordított. Ő ültette át például Ivo Andrić Híd a Drinán című regényét német nyelvre, ahogy Madách Imre Az ember tragédiáját is. Miközben, ahogy említettem, nagyon érdekes személyiség volt, a tudása mintha megállt volna az 1930-as évek második felénél. De a kurzusai nagyon jó hangulatúak voltak, legfeljebb ketten-hárman jártunk hozzá (akkoriban évfolyamonként két, esetleg három hallgató tanult magyarul), szivarral, egy-egy pohár borral kínált bennünket. Be kell azonban vallanom, hogy nem egy szemeszterben az első néhány óra után kimaradtam a kurzusokról...

A magyar nyelvtudásomat illetően a legfontosabb az volt, hogy 1970-ben egy ösztöndíjnak köszönhetően a Debreceni Nyári Egyetemre jöttem nyelvet tanulni, s ott sok embert megismertem, például az NDK-ból, Olaszországból, Csehszlovákiából, köztük a későbbi feleségemet is. A kurzus után is sokakkal leveleztünk.

Amikor azután egy kicsit már tudtam magyarul, szerencsém volt az egyetemen azzal, hogy ott specializációként Délkelet-Európa történetének oktatása is folyt egy akkor viszonylag fiatal professzornak, Klaus-Detlev Grothusennek köszönhetően, aki progresszív, új szellemet képviselt. Az ő szemináriumát kezdtem látogatni, s kis magyar tudásom már lehetővé tette, hogy magyar nyelvű forrásokat vagy szakirodalmat is felhasználjak – persze még csak nagyon minimális szinten. Ráadásul a földrajzos területen is volt egy professzor, aki Kelet-Európa földrajzával foglalkozott. Nagyon jó kombinációt jelentett ez számomra, így a magyar nyelvtanulást nemcsak szórakozásnak tekinthettem, hanem hasznosíthattam is. Az egyetemi feladataimat, mondjuk, a házidolgozat témákat magyar történelemből választottam, például a magyarországi nemzetiségi kérdést vagy a földreform problémáját. Azután a DAAD ösztöndíjával 1971 ősztől 1972 nyaráig Budapesten tanultam az ELTE-n (itt még Andics Erzsébetet is hallgathattam akkoriban, ami igen sajátos élmény volt).

Az élet sajátos fintora, hogy a budapesti első hónap után szakítottunk a magyar barátnőmmel (bár baráti viszonyban maradtunk), ugyanakkor megszerettem a magyar nyelvet. Ezekben a hónapokban mind történelemből, mind földrajzból látogattam kurzusokat, emellett magyarul tanultam, anyagot gyűjtöttem a szakdolgozatomhoz. Érezni lehetett ez időben, az 1968-as gazdasági reform nyomán Magyarországon egyfajta nyitás szelét, az „odaátról” érkezett ember ráadásul egzotikusnak számított. Ekkoriban vált viszont intenzívvé az akkor Pozsonyban élő későbbi feleségemmel a kapcsolat. Pozsony csak 200 km Budapeستől, de ez akkor nagyon messze volt, s nem volt egyszerű az odautazás. Minden egyes alkalommal el kellett mennem a Kulturális Kapcsolatok Intézetébe, hogy ott egy utazási megbízást járjak ki, utána vízumért folyamodni a csehszlovák nagykövetségen, majd végre utazhattam Komarnon keresztül. De Pozsonyban persze jelentkeznem kellett a rendőrségen, és így tovább. Az 1968-as csehszlovák felkelés leverése után világosan lehetett érezni a különbséget a magyarországi nyitás és a csehszlovák viszonyok között. A határőrizet például sokkal szigorúbb volt a magyar–csehszlovák határon, mint Magyarország és Ausztria között. A feleségem igazi „csehszlovák”, magyarul azért tanult, mert levéltár sza-

kos volt a pozsonyi egyetemen. Csak házasság útján költözhetett ki Németországba. Így azután gyors elhatározásra jutottunk, s mire véget ért a magyarországi ösztöndíj, már össze is házasodtunk. Ez volt az egyetlen lehetőség arra, hogy együtt legyünk.

Az egyetem elvégzése után milyen tényezők formálták történelmi pályafutását?

Az államvizsga után három lehetséges út kínálkozott: vagy kutatói ösztöndíjat pályázni, esetleg München közelében politikai tanácsadóként munkát vállalni, illetve középiskolai tanárnak állni, amihez azonban akkoriban már nem volt kedvem, az egyetem mellett ugyanis valamennyit már tanítottam korábbi gimnáziumomban. Némi habozás után egy negyedik lehetőséget ragadtam meg: az egyetemi tudományos adminisztrációban helyezkedtem el. Ez viszonylag jó fizetést ígért – s akkoriban már a feleségem is Hamburgba költözött –, amellet kutatónapokra is számíthattam, tehát ez a tudomány művelésének útját sem zárta el. A mai napig nem bántam meg, hogy ezt választottam. A földtudományi (*Geowissenschaft*) karon a dékán jobbkezeként dolgoztam, a tudományos tevékenységgel kapcsolatos ügyek tartoztak hozzám: a kari döntéshozó szerv tanácskozásainak előkészítése, tudományos kirándulások megtervezése, de a tanügyi reformok is. 1981-ben azután az egyetemen belül munkahelyet váltottam: az egyetem egyik alelnökének személyi titkára lettem, ilyen minőségemben a kétévente cserélődő poszton igen sok vezetővel dolgoztam együtt egészen 1988-ig.

Szerencsém volt, mivel a hivatali munka mellett meg tudtam írni történelmi doktori disszertációm a magyarországi nemzetiségi kérdéstről, illetve Károlyi Mihály és Jászi Oszkár nemzetiségi politikájáról 1918–1919-ben, Grothusen vezetésével. A dolgozat másik opponense Ekkehard Völkl volt, aki később a regensburgi egyetem professzora lett. Grothusen igen elismert szakember volt az 1970–1980-as években, s fontos szerepet játszott a németországi Délkelet-Európa-kutatásokban. 1978-ban védtem meg végül disszertációm. Ezt követően is párhuzamosan végeztem hivatali és tudományos teendőimet, bár az egyetemi szintű adminisztráció már kevesebb időt hagyott a kutatásra, de ha azt az ember hobbiként fogja fel, mégis lehet eredményeket elérni.

A doktorálást követően újabb témába kezdtem, amit a mai napig nem zártam még le. Mindig is kerestem kettős érdeklődésem, a történelmi és földrajzi irányultság kombinálásának lehetséges útjait. Ha egy-két évre inkább a földrajz került nálam előtérbe, utána megfordult a helyzet, vagy mindkettő együtt játszott szerepet a kutatásaimban, s ez így van a mai napig is. De persze nem lehet mindkét területet egyforma részletességgel és intenzitással művelni. Ha azonban egy kisebb földrajzi területre, például Magyarországra specializálódik az ember, lehetővé válik a részletekbe menő vizsgálat a szélesebb perspektíva megőrzése mellett, s az is, hogy több tudományterület eredményeit integráljuk tágabb kulturtudományi nézőpont jegyében, több problémakörben és módszertanban otthonosan mozogjunk – ne egyetlen szűk, kis témával foglalkozzunk csupán. Ez azonban – legalábbis Németországban biztosan – azzal a hátránnyal jár, hogy a tudományos előremenetel nem lehet olyan látványos, a professzori stb. helyekre ugyanis elsősorban specializált szakemberek jöhetnek számításba.

Ilyen célkitűzések jegyében én négy tágabb problémakörrel foglalkoztam pályafutásom során: először a már említett nemzetiségpolitikai kérdésekkel, majd egy a szocialista országokra kiterjedő nagyobb kutatási projekt („A történetírás és politika kapcsolatrendszere Kelet-Európában”, Günther Stökl vezetésével) részeként a politika és a történettudomány közötti kölcsönhatással Magyarországon a két világháború közötti periódusban, illetve a szocializmus időszakában. Ez alapvetően historiográfiai jellegű kutatás volt, mely az 1970-es évek végéig terjesztette ki a kutatás időhatárát, az intézményi, illetve a módszertani kérdéseket egyaránt tárgyalva. Akkoriban igen gyakran jöttem Magyarországra kutatni, a

négy-öt hetes szabadságomból két-három hetet itt töltöttem, ami arra elegendő volt, hogy mikrofilm vagy xerox másolatok formájában összegyűjtssem a forrásokat. Főként a párt-szervek, illetve a Magyar Tudományos Akadémia idevonatkozó hivatali irataira támaszkodtam, amelyek sok fontos dolgot elárultak, de az „igazi élet” hiányzott belőlük. Végig kellett gondolnom, hogy a hivatali iratokból világos, a történelemnek kiszignált ideológiai funkció tulajdonképpen milyen formában érvényesült a mindennapi életben. Így jutottam el a tankönyvekig. A tankönyvek, iskolai és egyetemi tankönyvek vizsgálatán keresztül feltárult, hogy a politika milyen szerepet szánt a történettudománynak. Mindazonáltal például az egyetemi tankönyvek azt mutatták, hogy az ideológiai koncepciók gyakran csak a felszínen maradtak, szinte kötelező gyakorlatok voltak, így nemigen tudtak nagy hatást gyakorolni a történeti koncepciókra.

Egy másik kutatási témám volt, amelyet bizonyos értelemben még ma is nagyon izgalmasnak találok (kár, hogy a rendszerváltás magát a kutatási témát egy csapásra beszippantotta), a Magyarországra speciálisan jellemző, egyedi jelenség, a magyarországi termelősövetkezetek úgynevezett melléküzemágainak vizsgálata volt., Az 1968-as gazdasági reform tette lehetővé azt, hogy a tévesek a mezőgazdasági alaptervekenység mellett melléküzemágakat hozzanak létre. A kedvezőtlenebb mezőgazdasági adottságú területeken működő tévesek segítése mellett ez a falvak fejlesztésének általánosabb célját is szolgálta, például az iparosítást a könnyűipari tevékenységeknek a megjelenésével a vidéken vagy a nők alkalmazásával. Gazdasági szempontból a melléküzemágak egy része igen sikeres volt, az is előfordulhatott, hogy egy termelősövetkezet bevételeinek csupán néhány százaléka származott a mezőgazdasági alaptervekenységből. Példaként említhetem az ország akkori egyetlen tapétagyárát Keszthelyen, amit egy téves üzemeltetett, vagy a paksi atomerőművel kapcsolatban álló termelősövetkezetet. Igazi szívügyemmé, kedvencemmé vált ez a téma akkoriban. Kifejezetten szimptomatikusnak találtam e kérdéskört az akkori magyarországi politikai rendszerre, hiszen a melléküzemágak működése alapvetően kapitalista elvek alapján történt, egyfajta piacgazdasági tapasztalatokkal ellátva az embereket. Írtam azután még sok témáról, például a magyarországi környezetvédelemről, a regionális tervezésről – az 1980-as években talán inkább a földrajztudományi témák álltak az érdeklődésem előterében.

Pályafutása szorosan összefonódott a németországi hungarológiai kutatások történetével. Miért lehet érdekes Németországban Közép-Európáról, illetve ezen belül Magyarországról történetéről írni?

1988-ban a finnugrisztikai szemináriumon belül létrehoztunk egy Hungarológiai Központot (*Zentrum für Hungarologie*), melynek a vezetője lettem, feladva korábbi hivatali posztomat az egyetemi igazgatásban. Korábban is oktattam a szemináriumban megbízott előadóként, szemeszterenként egy-két kurzust tartottam igen különböző témákban, melyek egyáltalán nem tartoztak a filológiai stúdiumokhoz. A hallgatók ugyanis a legkülönbözőbb szakokról toborzódnak, nyelvet akarnak tanulni, legalábbis alapfokon, de nem akarnak túl sokat nyelvészettel foglalkozni, netalántán finnugrisztikai szakemberek lenni, inkább egy kicsit ismerkedni akarnak a magyar kultúrával. Így volt ez akkoriban is, önmagában a finnugor nyelvészet nem volt vonzó a hallgatók számára, egyébként is csak egy kis intézet volt, összesen egy professzorból, egy magyar és egy finn lektorból és jómagamból mint tudományos főmunkatársból állt. Magyarország irányában viszont igen intenzív volt az érdeklődés. Magyarország akkoriban érdekes országnak számított: egzotikusnak a sajátos nyelv folytán és a szocialista táboron belül „a” kivételnek. Természetesen szerepet játszottak ebben az 1956-os emigránsok gyermekei is, a második generáció, akik akkor már az egyetemeken tanultak.

Az intézet létrehozásához támogatás érkezett Magyarországról is, mivel az akkori kultuszminiszter, az irodalomtörténész Köpeczi Béla koncepciója az volt, hogy a nyugati országokban interdiszciplináris magyar intézeteket kell létrehozni valamely egyetemen. Akkoriban egy sor hasonló intézet jött létre, például Bécsben, Párizsban, Rómában (Sárközi Péter, a római egyetem tanárának támogatásával), majd valamivel később Finnországban, Jyväskyläben. Ebbe a sorba illeszkedett a hamburgi központ létrehozása. A magyar államtól elsősorban könyv- és folyóirat-szállítmányok formájában kaptunk pénzügyi támogatást. Tudománypolitikai szempontból mindenképpen az 1980-as évek vége, 1990-es évek eleje jelentette az igazi virágkört a hungarológiai intézetek számára. A megindult folyamatot persze a politikai rendszerváltás is tovább erősítette. Az embereket érdekelte, mi is történt Magyarországon.

Az 1990-es évek második felétől azután egyrészt lanyhult az érdeklődés Németországban, mivel Magyarország mint az Európai Unió normál tagja megszűnt egzotikus lenni a németek számára, illetve más országok érdekesebbek lettek, a finnugor kultúrkörön belül például Finnország (mint olyan, kulturális tekintetben is érdekes csodaország, amely saját erejéből a modern technika élvonalába került) vagy Észtország (és általában véve a Baltikum). Míg a hungarológia aranykorában a finnugrisztikai szeminárium hallgatóinak körülbelül 60%-a Magyarország, 30% pedig Finnország iránt érdeklődött, s a maradék megoszlott a kisebb finnugor kultúrák között, addig manapság ez teljesen megfordult: a diákok 60–70%-a Finn- és Észtország felé fordul. S a hungarológiát tanulók többsége is vagy magyar, aki Hamburgban folytat kutatásokat, vagy magyar felmenőkkel rendelkezik. Másfelől csökkent a magyar részről érkező pénzügyi támogatás is, ami természetesen problémákat okozott és okoz, s nemigen tudunk továbblépni azokon. Megoldatlan probléma például napjainkig a magyar lektor, aki a hamburgi egyetem alkalmazottja, tevékenységének szellemi és anyagi támogatása a magyarországi háttérintézményrendszer által valósul meg; a helyzet általában véve azonban egyre csak romlik, e tekintetben csalódott vagyok. Jelenleg a hungarológia igen nehéz helyzetben van Németországban, a nehézségek egyáltalán nem csak Hamburgra jellemzők. Korábban is meghatározta a helyzetet az, hogy a kultúrpolitika az egyes tartományok kormányainak hatáskörébe tartozik, egy-egy egyetem vagy tartományi kormányzat önmaga dönthet arról, milyen intézeteket hoz létre, illetve támogat, nem létezik központi tervezés vagy irányítás. Összesen öt hungarológiai jellegű intézet működik Németországban: Hamburgban, Göttingenben és Münchenben egy finnugrisztikai intézet keretében, Berlinben a Humboldt Egyetemen önálló szakként, a legújabb a regensburgi egyetemen a Kelet- és Délkelet-Európa Kutatóintézetben létrehozott. Mindegyik intézet nagyon kicsi. Így aztán, miközben meglepően sokan foglalkoznak magyar történeti témákkal vagy azokkal is, az egész rendszer szétaprozódott, az intézményrendszert és a kutatott témákat illetően is, nincs kellő kisugárzása. A németországi tudományfinanszírozási rendszernek köszönhetően tehát nem sikerült egyetlen kiemelt hungarológiai központot létrehozni – valójában az öt helyett legfeljebb kettőre lenne szükség, azokat jobban lehetne finanszírozni, két-három professzori hellyel ellátni és így tovább. Pillanatnyilag inkább peszsimista vagyok e tekintetben.

Ráadásul az a benyomásom, hogy azokat az eredményeket, amelyekre a németországi hungarológiával foglalkozók jutottak, a magyarországi szakemberek ismerik ugyan, de nem hasznosítják. Ennek okát nem tudom pontosan megmondani, de egy magyar nyelven született tudományos műben leginkább magyar nyelvű szakirodalomra szokás hivatkozni. Míközben, úgy vélem, a németországi kutatók intenzív figyelemmel kísérik, milyen kutatások folynak Magyarországon, ez fordított irányban nem működik.

Már az 1990-es évekhez kötődik negyedik nagy kutatási témája, a német–magyar tudományos kulturális kapcsolatok, ahogy a megjelent kötetek nevezik, „kulturtranszfer” története. De valóban beszélhetünk-e transferről, vagy csupán egyirányú hatásgyakorlásról? Történetek-e változások e téren a politikai rendszerváltás óta?

Ez a kutatás a német Kutatásügyi Minisztérium által támogatott három nagy projektbe („A német–magyar kapcsolatok története a természettudományok és a technika terén”, „Német–magyar kapcsolatok a természettudomány és technika terén a második világháború után”, „Az újkori német–magyar tudományos kapcsolatok hatása a politika, gazdaság és társadalom modernizációjára”) illeszkedett. Szerencsénk volt, mivel a minisztérium főképp természettudományi, technikai programokkal foglalkozott, s „fügefalevélként” szükségük volt egy bölcsész-társadalomtudományi programra is. Végül majdnem tíz évig tartott a kutatás, igen sok kutató bevonásával, úgy gondolom, sikeresen záródott. Három kötetben jelentettük meg az eredményeket, az első kettő a természettudományokra koncentrált, a harmadik kötetben a vizsgálat kiterjedt a társadalomtudományokra is az újkortól kezdve egészen a 20. századig, pontosabban az 1980–1990-es évek fordulójáig.

A magyar–német oktatási transzfer természetesen alapjában véve egyirányú volt: a 17. század első felétől a 20. századig alapvetően magyar diákok külföldi peregrinációjára épült. Csak elvétve fordult elő példa a másik irányra: a két világháború közötti időszakból ismerjük az első németet, aki Magyarországon tanult. A tudományos transfert is inkább az egyoldalúság jellemezte: magyar diákok továbbtanulása, kutatások németországi egyetemeken. A két világháború közötti időszakban azután megjelent egy harmadik forma is, amikor magyar tudósok politikai vagy akár tudományos okokból kénytelenek voltak elhagyni Magyarországot. A Klebelsberg-féle tudománypolitika sokat tett, de az egyetemek áttelepítési kényszere Trianon után, az éppen csak megalapított egyetemek mellett a tudományos kutatás feltételei sok tekintetben nem voltak ideálisak Magyarországon. De persze kérdésként felvethető az, hogy lehet-e ezt transzfernek tekinteni, vagy inkább az „agyelszívás” egy formájának, hiszen a magyar tudósok azután a legtöbb esetben Németországban maradtak. Inkább egyfajta kényszertranszfer volt ez. De tudunk példát a fordított transzferre is, ha nem is sokat, például az első világháború után a kémia és fizika területén.

A magyar–német tudományos kapcsolatok a második világháború után az 1980-as években váltak hirtelen intenzívebbé, elsősorban egyetemek közötti együttműködési szerződések, a Magyar Tudományos Akadémia külkapcsolatai révén, azaz intézményesített úton. Ez a rendszerváltás után folytatódott és fokozódott még néhány évig, mivel Németország a határnyitáért érzett hála jegyében nagy összegeket investált ebbe. Közben azonban csökkent az igény az efféle intézményesített kapcsolatokra, mivel a tudományos élet manapság már másként szerveződik. Például az Európai Unió pályázatok esetében ilyen intézmények közötti tartós kapcsolatrendszerre már nincs szükség, egy-egy projekt házigazda intézménye maga keresi meg azokat a személyeket, akiknek a közreműködésére az adott projektben a leginkább szükség lehet, dolgozzanak azok a legkülönbözőbb pontokon. A tudományos kapcsolatok így sokkal inkább spontán, kevésbé tervezhető és irányítható módon formálódnak. Az én személyes véleményem ugyanakkor az, miközben a nemzetközi együttműködéssel megvalósítandó interdiszciplináris projektek sokféle és új nézőpontok alkalmazásával, az egyes tudományágak együttműködésével egyébként már sokat kutatott témákban is hozhatnak új eredményeket, ez esetben is a hosszabb idejű, tartós tudományos kapcsolatokról alakítható ki leginkább gyümölcsöző tudományos együttműködés, szükség van a bizalomra is az együttműködéshez. A Hungarológiai Központ például a vezetésem alatt jó néhány intézménnyel működtetett Erasmus csereprogramokat, s ezek nyomán sike-

rült néhány kollégával közös kutatási projekteket is sikeresen lebonyolítani. 2000–2001 táján például a jyvaskyläi egyetem egy munkatársával egy CD formájában multimédiás magyar és finn összehasonlító történetet dolgoztunk ki EU támogatással, körülbelül negyven közreműködővel négy országból. Vagy említhetem a Kossuth Lajos pályafutásáról 2007-ben megjelent kötetet mint régi témák lehetséges új megközelítésének kísérletét.

Melyek jelenlegi tevékenységi területei és tervei? A hamburgi egyetem egyik vezetőjeként sokat foglalkozott az egyetemi reform kérdéseivel. Melyek a legfontosabb tapasztalatai?

2003-ban az oktatási ügyekkel foglalkozó egyetemi alelnökké választottak, majd többször újraválasztottak. Ez a munka igen nagy felelősséggel és sok tennivalóval jár, az egyetemnek jelenleg negyvenezer diákja van, s az én munkakörömhöz tartozott a bachelor/master képzés kialakítása, ami az oktatási rendszer alapvető reformját jelentette, s bizony ilyen nagy szervezet csak ritkán működik teljes egészében „problémamentesen”. Korábban a diákok alapvetően szabadon építhették fel tanulmányaikat, mostanában inkább az az irány, hogy az egyetemnek magának bizonyos felelősséget kell vállalnia azért, hogy lehetséges legyen a diákok számára tanulmányaik gördülékeny szervezése, s hogy időben befejezhessék az egyetemet, ha akarják, s nem akarnak újabb és újabb szemeszterekre tandíjat fizetni. Egy kétszakos tanári szakot végzőnek például, a pedagógiai tárgyakat is beleszámítva, három karon kell egyeztetni a teendőit, s ez egyáltalán nem egyszerű feladat, az egyetemnek biztosítania kell ahhoz a keretfeltételeket. Vagy említhetem azt, hogy korábban a hallgatóknak egyáltalán nem volt vizsgájuk, csak a tanulmányok lezárásaként, most az új bachelor/master képzésben ezt igyekszünk megváltoztatni, és így tovább. A tennivalókat sorolhatnám. Így azután alelnökké választásom óta sajnos a tudományos munkára nemigen jut időm, évekig legalább az oktatói munkát igyekeztem tovább folytatni. 2011 végétől, hatvanöt éves lévén, nyugdíjba megyek, ami az intézeti munkát jelenti, de az alelnöki megbízatásom még 2014-ig szól.

Milyen szakmai–tudományos kapcsolatrendszer sikerült Magyarországon kiépítenie az idők során?

Mondhatni, kezdettől fogva igen sok tudományos kapcsolattal rendelkezem Magyarországon: egyrészt még itteni tanulmányaim során megismertem például Galántai Józsefet, Szabad Györgyöt, Diószegi Istvánt, másrészt a hamburgi egyetem az 1980-as évektől kezdve partnerkapcsolatban állt az Eötvös Loránd Tudományegyetemmel, s ennek keretében a történettudomány terén igen intenzív kapcsolatok épültek ki. Szinte évente rendeztünk egy-egy szimpóziumot, a cserekapcsolatok is élénkek voltak. Az akkori fiatal kutatók közül megemlíthetem Gergely András, Erdődy Gábort, Izsák Lajost. Emellett az Akadémia Történettudományi Intézetéből Ránki Györgyöt, Hanák Pétert, Litván Györgyöt, Szász Zoltánt, Glatz Ferencet, de megismerkedtem Berend T. Ivánnal is. Mivel évente idelátogattam akkoriban, volt alkalom a kapcsolatok, barátságok kialakítására és ápolására. Ezen az úton került a történeti, kollegiális baráti körömbe például Deák Ágnes, Gerő András, Gyáni Gábor, Kövér György, L. Nagy Zsuzsa, Pók Attila, Pritz Pál, Romsics Ignác, Szarka József, Szögi László, Ungváry Krisztián, Vári András és Zeidler Miklós. De amellet létezik még egy igazi nagy kapcsolatrendszer a földrajztudomány és a finnugrisztika/hungarológia területén is.

Köszönöm a beszélgetést!

Budapest, 2011. november 26.

A beszélgetést készítette: *Deák Ágnes*